

Apoštolská církev
Armáda spásy
Bratrská jednota baptistů
Církev adventistů sedmého dne
Církev bratrská
Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů
Církev Křesťanská společenství
Církev Nová naděje
Církev Nový život
Církev Oáza
Církev sv. Řehoře Osvětitelů

Zdeněk R. Nešpor
Zdeněk Vojtíšek

ENCYKLOPEDIE MENŠÍCH KŘESŤANSKÝCH CÍRKVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

KAROLINUM

Církev Slovo života
Církev víry
Církev živého Boha
Evangelická církev a. v.
Evangelická církev metodistická
Jednota bratrská
Křesťanské sbory
Luterská evangelická církev a. v.
Náboženská společnost českých unitářů
Náboženská společnost Svědkové Jehovovi
Novoapoštolská církev
Obec křesťanů
Ochranský seniorát Českobratrské církve evangelické
(Jednota bratrská)
Pravoslavná církev
Ruská pravoslavná církev – podvojce patriarchy
moskevského a celé Rusi
Starokatolická církev

Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice

Zdeněk R. Nešpor

Zdeněk Vojtíšek

Vydala Univerzita Karlova v Praze

Nakladatelství Karolinum

Redakce Lenka Ščerbaničová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova v Praze, 2016

© Zdeněk R. Nešpor, Zdeněk Vojtíšek, Blanka Altová, 2016

ISBN 978-80-246-3315-2

ISBN 978-80-246-3316-9 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2016

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Recenzenti: prof. ThDr. Pavel Filipi (†)
doc. PhDr. Dana Hamplová, Ph.D.

KATALOGIZAČNÍ ÚDAJE K DISPOZICI V NÁRODNÍ KNIHOVNĚ ČR

Tato kniha vznikla v rámci projektu „Vývoj, transformace a diferenciacie náboženství v Česku v kontextu globálních a evropských proměn“, podpořeného Grantovou agenturou České republiky (reg. č. 13-35680S).

© Univerzita Karlova v Praze, 2015

© Zdeněk R. Nešpor, Zdeněk Vojtíšek, Blanka Altová, 2015

ISBN 978-80-246-3315-2

ISBN 978-80-246-3316-9 (pdf)

Encyklopedie
je věnována památce dr. Eriky Kadlecové
(20. června 1924 – 15. prosince 2014)

Obsah

Předmluva 9

Křesťanské církve a náboženské skupiny 12

Křesťanstvo a jeho vnitřní členění (Zdeněk R. Nešpor) 12

Evangelikalismus (Zdeněk Vojtíšek) 23

Literatura 48

Menší křesťanské církve v dějinách moderní české religiozity (Zdeněk R. Nešpor) 50

Menší náboženská společenství v Rakousko-Uhersku
a meziválečném Československu 53

Menší náboženská společenství v čase dvou totalit 57

Pluralita současné české náboženské scény 61

Závěrem 64

Literatura 65

Sakrální architektura menších křesťanských církví (Blanka Altová) 67

Architektura závěru tzv. „dlouhého“ 19. století 69

Architektura meziválečného Československa 72

Pod vládou komunistického režimu 75

Současná architektura 79

Literatura 88

Encyklopedická část 89

Apoštolská církev 90

Armáda spásy 114

Bratrská jednota baptistů 125

Církev adventistů sedmého dne 155

Církev bratrská 209

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů 248

Církev Křesťanská společenství 263

Církev Nová naděje 278

Církev Nový Život 284

Církev Oáza	288
Církev svatého Řehoře Osvětitele	290
Církev Slovo života	296
Církev víry	308
Církev živého Boha	314
Evangelická církev augsburského vyznání	318
Evangelická církev metodistická	331
Jednota bratrská	357
Křesťanské sbory	381
Luterská evangelická církev augsburského vyznání	403
Novoapostolská církev	410
Náboženská společnost českých unitářů	421
Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	436
Obec křesťanů	473
Ochranovský seniorát Českobratrské církve evangelické (Jednota bratrská)	485
Pravoslavná církev	491
Ruská pravoslavná církev – podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi	530
Starokatolická církev	534

Příloha: Církevní příslušnost / náboženské vyznání podle sčítání lidu 1880–2011
(Zdeněk R. Nešpor) 558

Summary 642

Literatura 644

Jmenný rejstřík 645

Místní rejstřík 650

Předmluva

Předpoklad, že církve nebo dokonce náboženství v důsledku modernizačních změn společnosti zaniknou, se nenaplnil. Jak shrnuje americký sociolog Peter L. Berger, dnešní svět je „stejně výrazně náboženský, jako byl svět kdykoli dřív, a v některých oblastech dokonce ještě víc“ (Berger 1999: 2). Do jisté míry to platí i o výrazně sekularizované české společnosti a o církevní zbožnosti, která je jenom jedním ze segmentů moderní religiozity. I když se k různým církvím a náboženským společnostem hlásí jenom menšina Čechů, podle některých údajů dokonce pouhých 14 procent obyvatelstva, pořád je to mnohem víc než k jakémukoli jinému typu nestátní sociální organizace – k odborům, zájmovým organizacím nebo dokonce k politickým stranám. Zároveň výrazně stoupl počet církví. Jestliže před necelými sto lety, v okamžiku vzniku Československa, v českých zemích oficiálně působilo pouhých šest církví, na konci roku 2014 Ministerstvo kultury České republiky registrovalo 38 církví a náboženských společností.

V souvislosti s těmito změnami se mění i vnitřní život a sociální působení náboženských organizací. Sekularizace proporčně výrazněji zasáhla velké, etablované církve, které kladou důraz na svůj všeobjímající, „lidový“ charakter, a naopak posílila menší církve „vyznavačské“, i když jejich celkový podíl ve společnosti není velký. Církevní provoz výrazně zasáhlo období omezení občanských svobod za protektorátu a především během čtyřiceti let komunistické vlády, obnova po roce 1989 již přitom neměla charakter „návratu“ k meziválečnému nebo krátce poválečnému stavu. Do české společnosti vstoupila také řada nových církví a náboženských společností, včetně nekřesťanských, z nichž jen část postupně dospěla k oficiální registraci ministerstvem kultury. Další výraznou změnu iniciovaly takzvané restituce církevního majetku, zákonem přiznané v roce 2012, postupně vedoucí k faktické ekonomické odluce církví od státu – v jejímž důsledku nepochybně dojde k podstatné změně fungování etablovaných církví a nejspíš i řady menších náboženských společenství.

Cílem této encyklopedie je podat základní přehled části současné české náboženské scény pro potřeby akademického výzkumu, státních, veřejných

a neziskových organizací, médií a zainteresované veřejnosti. Jde o část, která je evidentně rostoucí a bohatě diferencovaná, k níž však namnoze chybí informace a v níž se často obtížně vyznají i odborníci. Existující literatura je totiž dávno zastaralá (v mnoha případech i poplatná komunistickému režimu, v jehož intencích vznikala), novější *Encyklopedie náboženských směrů v České republice* Zdeňka Vojtíška je zase primárně religionisticky, nikoli sociálněvědně orientovaná a klade důraz spíše na variabilitu náboženské scény než na detailní popis teologického, historického, sociálního či geografického vývoje jednotlivých organizací (Vojtíšek 2004). Podobně omezená je příručka *Křesťanstvo* z pera evangelického teologa Pavla Filipiho (Filipi 1998). O málo mladší *Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska* Zdeňka R. Nešpora je naproti tomu zaměřena pouze na „lidové“ evangelické církve a církve starokatolickou (Nešpor 2009), po teologické stránce a s ohledem na mezinárodní scénu ji vhodně doplňuje kolektivní *Malá encyklopedie evangelických církví*, zpracovaná pod vedením Pavla Filipiho (Filipi a kol. 2008). Informace zprostředkované internetem jsou sice snadno dostupné, ale mnohdy neúplné, zavádějící nebo stranické, proto často přinášejí víc škody než užitku.

V této encyklopedii se snažíme přiblížit základní teologické a religionistické charakteristiky, český i zahraniční vývoj a současný stav organizace a členské základny všech 27 státem registrovaných menších křesťanských církví. Necháváme tedy stranou problematiku necírkevní religiozity, církve a náboženské společnosti nekřesťanské – židovské, islámské, buddhistické a další –, stejně jako čtyři největší, svou aspirací „lidové“ (mainstreamové) křesťanské církve: Církev římskokatolickou (včetně její součásti – řeckokatolické církve), Českobratrskou církev evangelickou (s výjimkou Ochranského seniorátu, který byl po většinu své existence součástí Jednoty bratrské), Církev československou husitskou a Slezskou církev evangelickou a. v. (jejíž etablovaný a „lidový“ charakter se uplatňuje regionálně). Zpracování a prezentace informací o těchto církvích by totiž vyžadovaly mnohonásobně větší rozsah; dosud k tomu došlo jen v případě citované Nešporovy encyklopedie.

Naopak „křesťanskost“ zpracovaných církví a náboženských společností chápeme co možná široce a inkluzivně. Do encyklopedie proto řadíme jak církve, které jsou za křesťanské považovány bezrozporně, tak také ty, které vycházejí z křesťanských tradic a zázemí, i když je rozvíjejí a interpretují takovým způsobem, že nemusejí být obecně chápány jako křesťanské. Důvodem je jednak snaha o co největší informační přínos encyklopedie, jednak vědomí, že jakékoli vylučování na základě jakkoli přesných kritérií by vedlo jen k nekonečným a neplodným sporům. V omezené míře přitom na margu jednotlivých hesel představujeme i církve a náboženské společnosti příbuzné, ačkoli státem neregistrované; v tomto případě jde však pouze o ilustrační, nikoli vyčerpávající přehled příslušných náboženských organizací a tradic. Hlubší zájemce odkazujeme k Vojtíškově encyklopedii (Vojtíšek 2004).

Jádrem encyklopedie jsou kapitoly věnované jednotlivým církvím a náboženským společnostem. Jejich struktura je v mezích možností jednotná, rozsah

se snaží alespoň rámcově odpovídat sociálnímu a kulturnímu vlivu, délce působení a velikosti daného společenství v českých zemích. Tyto kapitoly přinášejí přehled vývoje daného směru a společenství ve světovém měřítku a religionistickou charakteristiku jeho teologických a spirituálních specifík (hlavním autorem těchto částí je religionista Zdeněk Vojtíšek), dále pak přehled vývoje v českých zemích, statistický a sociálněgeografický přehled, základní charakteristiku jednotlivých sborů či obcí a celocírkevních organizací (hlavním autorem těchto částí je historik a sociolog Zdeněk R. Nešpor) a konečně přehled dalších dostupných informačních zdrojů. Žádný z těchto oddílů samozřejmě není a nemůže být vyčerpávající, ve většině případů však jde o dosud nejucelenější soubor informací dostupný v českém jazyce.

Jednotlivá hesla jsou doplněna fotografiemi církevních budov. Snažili jsme se postihnout všechny kostely, modlitebny a další stavby, které jsou ve vlastnictví nebo alespoň v dlouhodobém užívání příslušných církevních společenství; zejména ve druhém případě jsme se přitom omezili na ty, které mají výlučně nebo alespoň převážně bohoslužebný charakter. Kvůli rozsahu jsme rezignovali na evidenci původně římskokatolických kostelů a kaplí užívaných nebo vlastněných pravoslavnou církví; důvodem je i to, že tyto stavby jsou ve svém architektonickém kontextu snadno i laicky identifikovatelné, což naplatí v případě řady moderních sakrálních budov menších církevních společenství.

Příprava jednotlivých hesel nezbytně vyžadovala kombinaci religionistického, sociálněvědního, historického a v jisté míře i původního archivního výzkumu, který v této šíři dosud nemá v české akademické sféře předchůdce. Neobešla by se rovněž bez úzké spolupráce s většinou zainteresovaných církví, jejichž představitelé a pracovníci nám poskytli jinak nedostupné interní materiály a měli možnost vyjádřit se k hotovým textům. Za tuto pomoc – kterou explicitně, z náboženských důvodů, odmítlo jenom jedno společenství a další dvě církve se jí vzdaly fakticky – jsme přirozeně velice vděční, protože bez ní by informační hodnota encyklopedie byla mnohem nižší. Neznamenalala ovšem žádná informační omezení nebo průnik církevních sebe prezentací do encyklopedie – za výsledný text jsou odpovědní pouze jeho autoři. V případě různých výkladů nebo kontroverzí jsme se nesnažili nalézt „jediné správné“ řešení, dali jsme přednost interpretační pluralitě. Všechny informace byly průběžně aktualizovány, odpovídají tak stavu na konci roku 2014.

Věříme, že *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice* zaplní významnou mezeru v oblasti náboženských studií moderní a současné české společnosti a stane se vyhledávanou a spolehlivou pomůckou pro všechny zájemce o tuto oblast. Věnujeme ji památce dr. Eriky Kadlecové, CSc. (1924–2014), která se svými výzkumy v oblasti sociologie náboženství, svým působením jako vedoucí církevního sekretariátu ministerstva kultury v období tzv. Pražského jara i pozdější práci v disentu zásadní měrou zasloužila o svobodu vyznání v moderní české společnosti.

Křesťanské církve a náboženské skupiny

Křesťanství je nejen nejrozšířenějším světovým náboženstvím, ale také nejvíce diferencovaným. Jeho dalším specifickým je skutečnost, že k rozrůznění jednotlivých církví a náboženských skupin nejčastěji docházelo na základě odlišného porozumění věrouce nebo odlišných teologických důrazů. Zatímco jiná světová náboženství se obvykle dělila v souvislosti s různě chápanými příkazy pro náboženský život a teologické představy přitom hrály nanejvýš druhotnou, byť nikoli nedůležitou roli, pro většinu křesťanů je základem náboženské správnosti to, v co věří – pravá víra či ortodoxie. Různé možnosti, jak tuto ortodoxii traktovat, aby byla v co největším souladu s Ježíšovým učením a praxí prvotní církve, vedly spolu s dalšími důvody ke vzniku velkého množství oddělených a leckdy i znesvářených křesťanských církví a náboženských skupin.

Cílem této kapitoly je podat základní religionistický přehled jednotlivých (typů) křesťanské víry a náboženské praxe, do nichž je možné zařadit i církve a náboženské společnosti působící v České republice. Podrobnější v češtině dostupný přehled poskytuje především několikrát vydaná práce Pavla Filipiho *Křesťanstvo* (Filipi 1998; poprvé 1996), o relativní úplnost se i v případě křesťanských církví a skupin snaží *Encyklopedie náboženských směrů v České republice* Zdeňka Vojtíška (2004). Vzhledem ke svému aktuálnímu rozšíření i zaměření této encyklopedie si přitom zvláštní pozornost zaslouží fenomén tzv. evangelikalismu (probuzenectví), jemuž je zde věnován samostatný oddíl.

Křesťanstvo a jeho vnitřní členění

Zdeněk R. Nešpor

Ačkoli všechny křesťanské církve a všichni křesťané mají za to, že nezkráslené a v úplnosti zprostředkovávají Ježíšovo poselství a svědectví o jeho spasitelné oběti, z historického a religionistického hlediska je nepochybné, že žádná církev nestojí v přímé návaznosti na Ježíšově či prvokřesťanském pojetí víry a náboženského života. Nehledě k tomu, že tento křesťanský ideál v úplnosti

neznáme a máme zprostředkovaný pouze neúplným svědectvím Bible a dalších pramenů, je důvodem i skutečnost, že většina křesťanských církví a jejich učitelů vždy přinejmenším implicitně připouštěla nezbytnost úprav církevní nauky a náboženské praxe, aby odpovídaly dobovým potřebám. Zvěstování evangelia podléhalo úpravám a opravám jak ve snaze o návrat k idealizovanému a pouze hypoteticky konstruovanému prvokřesťanství, tak proto, aby umožňovalo co nejlepší křesťanský život ve vzájemně odlišných a měnících se historických, sociálních, kulturních a dalších podmínkách.

Základní typy křesťanských směrů mají svůj původ již ve starověku a v raném středověku, kdy došlo jednak k formulaci obecně závazného („katolického“) učení většinové křesťanské církve, jednak k mentalitnímu a posléze i politickému rozchodu křesťanského Východu a Západu. Precizace ústředních náboženských představ většinového křesťanstva, k níž došlo na tzv. ekumenických koncilech ve 4.–8. století a jejímž výrazem jsou starokřesťanská vyznání víry („symbola“), vedla k oddělení církví a skupin, které křesťanská většina začala považovat za heretické. Některé z nich časem zanikly, i kvůli pronásledování ze strany ostatních křesťanů, některé se ve specifických, většinou geograficky oddělených podmínkách a prostředích udržely jako tzv. starobylé východní církve.

Jednotné však nezůstalo ani většinové křesťanstvo, které se shodlo na symbolech víry: ruku v ruce s rozdělením někdejší Římské říše na západní a východní část, s jejich rozdílným politickým, sociálním a kulturním vývojem, a především se zásadními mentalitními rozdíly mezi latinským a romanizovaným barbarským světem západní Evropy na jedné straně a řeckou a orientální tradicí východní Byzantské říše na straně druhé, došlo mezi oběma částmi křesťanů ke schismatu, které bylo formálně vyhlášeno v roce 1054. Nejpozději od této doby (fakticky o hodně dříve) se východní (pravoslavné) křesťanství vyvíjelo zcela odlišně od křesťanství západního (římského), které se později v důsledku evropské reformace a dalších hnutí rozdělilo na část římskokatolickou a protestantskou, případně některé další.

Starobylé východní církve

K prvním rozporům a diskusím o tom, v čem spočívá pravá křesťanská víra, docházelo již v prvních stoletích. Jednak proto, že jednotlivé místní církve se vyvíjely dost nezávisle a samostatně, jednak z důvodu vnějšího pronásledování křesťanů a jejich rozdílných reakcí na toto pronásledování. Přesto existovala výrazná snaha udržet křesťanstvo jednotné, projevující se jak fixací literárního kánonu posvátných textů (Bible), tak formulací „pravidla apoštolské víry“, tedy společného věroučného základu křesťanství v podobě již zmiňovaných vyznání víry (Apoštolské vyznání, Nicejsko-cařihradské vyznání, Athanasiovo vyznání), jež byla výrazem teologických diskusí na celocírkevních („ekumenických“) koncilech. Věřící a církve či směry, které se s těmito jednotlivými prvky nesrovnaly, byly označeny za heretické a podle možností pronásledovány.

Tak vznikly starověké hereze: markionismus odmítající křesťanskost Starého zákona, novatianismus a donatismus odpírající pravověrnost nebo alespoň církevní autoritu těm, kdo během pronásledování křesťanů zapřeli víru, ariánství odmítající věřit v Ježíšovo božství, a některé další. Ačkoli se některé z nich rozšířily, vybudovaly vlastní církevní organizace a udržely se dost dlouho, jako celek pod náporom ortodoxního křesťanství a z dalších důvodů zanikly již ve starověku nebo nejpozději v raném středověku. Pozdní podobou obdobné „alternativní“ křesťanské církve bylo okcitánské katarství (a bulharské bogomilství), které se udrželo do počátku 13. století a kladlo důraz na dualitu pozitivně přijímaného duchovna proti negativně vnímanému materiálnímu světu a na konsekventní rigoristický náboženský život. Z vnějšího označení katarů, jež bylo vzato ze starověkých polemik proti noviciánům, přenosem přes německý výraz *Katzer* vzniklo i české slovo „kacíř“.

Starobylé východní (orientální) církve jsou ty církve, které nepřijaly usnesení ekumenických koncilů a přes pronásledování ze strany ortodoxních křesťanů se udržely dodnes, třebaže většinou v malém počtu věřících. Důvody k jejich oddělení přitom byly jak teologické povahy (zejména učení o Kristově přirozenosti či podstatě), tak povahy církevně-organizační (snaha o nezávislost na Konstantinopoli a udržení autentických místních podob křesťanství) a konečně i sociálně-politické a geografické (vzdálenost od hlavních církevních center a nedostatečná nebo nemožná komunikace s nimi). Všechny starobylé orientální církve přitom mají také své uniátské varianty, o nichž bude řeč níže.

Apoštolská církev východu nebo také Východosyrská (Asyrská) církev, podle svého údajného zakladatele zvaná nestoriánská, odmítla učení třetího ekumenického koncilu v Efesu (431) o tom, že Maria je bohorodičkou (*Theotokos*). Protože nestoriáni kladli důraz na oddělenost dvou podstat Krista, lidské a božské („dyofyzitismus“), soudili, že Maria byla pouze Kristorodičkou (*Christotokos*), což jim ovšem nebránilo mít ji ve zvláštní úctě. Nestoriánská církev se rozšířila v Persii a odtud dál do střední Asie, Indie (tzv. malabarská církev, viz níže), na Cejlon a Jávu, byla však trvale pronásledována a většina jejích věřících dnes žije ve Spojených státech.

Syrská pravoslavná církev (západosyrská církev), podle zakladatele své církevní organizace zvaná také jakobitská, spolu s dalšími tzv. monofyzitskými církvemi (uznávajícími jen jednu, božskou podstatu Krista) nepřijala učení čtvrtého ekumenického koncilu v Chalcedonu (451), že Kristus je jediný ve dvou přirozenostech, a to nesmíšeně, neproměnně, nerozdělně a nerozlučně. Tato církev se i přes pronásledování udržela v Sýrii (včetně dnešního Iráku, Jordánska, Libanonu a Turecka) a pronikla i do Egypta, značná část jejích věřících později migrovala také do Spojených států.

Pravoslavná církev Indie, resp. zprvu jen Malabarského pobřeží (malabarská církev), vznikla původně nestoriánskou misíí a hlásila se ke svazkům s Apoštolskou církví východu, ačkoli jejich vzájemné styky byly kvůli expanzi islámu přerušeny. Příchod Portugalců v 16. století vedl k uniátským snahám, většina církve je však odmítla a vstoupila do Syrské pravoslavné církve. Změnila tedy

dyofyzitismus na monofyzitismus, aniž by to vyvolalo větší spory či diskuse, což svědčí o malé roli, jakou v realitě dogmatický rozdíl hrál.

Koptská pravoslavná církev je církví monofyzitskou, vzniklou misíí (západo-)syrské církve do Egypta, Súdánu a Libye. Jejím hlavním specifikem je svérázná bohoslužebná a vůbec náboženská praxe, spojená s řadou rituálních předpisů, z nichž přinejmenším některé mají svůj původ v judaismu. Také věřící této církve museli kvůli pronásledování, tentokrát hlavně ze strany muslimů, odcházet do emigrace ve Spojených státech, Kanadě a Austrálii.

Etiopská pravoslavná církev vznikla jako odnož církve koptské, od níž byla ovšem po řadu staletí fakticky oddělena, a proto se v roce 1959 osamostatnila i organizačně. V této církvi jsou ještě výraznější patrné judaistické prvky (obliba obrázky, zvláštní postavení soboty vedle neděle, světecký charakter některých starozákonních postav) a zvláštní význam zaujímá řeholní (klášterní) život, který je ještě výraznější a organizačně vlivnější než v jiných starobylých orientálních a pravoslavných církvích.

Libanonská pravoslavná církev, podle svého legendárního zakladatele zvaná rovněž maronitská, vyznávala tzv. monotheletismus, mírnější formu monofyzitismu, spočívající v představě dvou přirozeností, ale jen jedné (božské) vůle Krista. Tato církev tedy odmítla učení šestého ekumenického koncilu v Konstantinopoli (680), který monotheletismus a monoenergismus zavrhl. Jako celek však přestala existovat ve 12. století, když vstoupila do unie s římskou církví.

Arménská apoštolská církev (případně také Arménsko-gregoriánská církev nebo Arménská pravoslavná církev) v 5. století z politických důvodů (změna vládnoucí dynastie) ztratila kontakt s ostatním křesťanským světem, její představitelé se proto neúčastnili chalcedonského koncilu a jeho závěry později odmítli. Formálně jde tedy o monofyzitskou církev, podstatnější jsou však církevněprávní a především liturgické zvyklosti této církve, které ji odlišují od ostatních forem křesťanstva. Starobylé arménské křesťanství prošlo několika obdobími rozkvětu, ale rovněž drtivými pády a krutým pronásledováním, které v 19. a na počátku 20. století ze strany Rusů a především Turků nabylo podoby skutečné genocidy. Množství a snad většina arménských křesťanů proto dnes žije mimo Arménii, v řadě dalších zemí Blízkého a Středního východu a ve Spojených státech.

Starobylé orientální církve jsou pozůstatkem antické plurality uvnitř křesťanství, kvůli svému dlouhodobému pronásledování (nejprve pravověrnými křesťany, později muslimskými Turky) jsou však právě jen málo početným zbytkem. Koptská církev v Egyptě má dnes asi 4 miliony věřících, etiopská církev asi 20 milionů věřících a arménská církev asi 9 milionů věřících, ostatní jsou zcela okrajové. Jejich dávné misie v Asii i jinde buď zcela zanikly, nebo jsou okrajové, i kvůli raně novověkému a modernímu uniatskému hnutí.

České země se s členy starobylých orientálních církví dlouho prakticky nemohly setkat, jejich případné migrace kvůli pronásledování a z dalších důvodů vedly jinam. Pokud se v raném novověku a později dostali do českých zemí věřící těchto církví, šlo nanejvýš o jednotlivce. Teprve mezinárodní migrační